

دیپلماسی انقلابی هوشمند در تحولات جهانی

خسرو حسن‌لو^۱

سید حمیدرضا قریشی^۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۵/۱۸

تأیید مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۰۵

چکیده:

با پیشرفت روند جهانی‌شدن، عده‌ای دوران انقلاب‌ها را خاتمه یافته تلقی کرده و می‌کوشند مفهوم گفتگو و «دیپلماسی» را مترادف با سازگاری و متضاد با مفهوم انقلاب نشان دهند. از نظر ایشان انقلابی‌گری و تنش‌زایی یکی بوده و بویژه عصر جهانی‌شدن را عصر گفتگو به‌جای انقلاب می‌دانند. مسئله این پژوهش نمایش همسویی دیپلماسی و انقلابی بودن در عصر جهانی‌شدن، در قالب ویژگیهای مفهوم «دیپلماسی انقلابی» است. هدف پژوهش، امتداد مفاهیم «دیپلماسی» و «دیپلماسی دفاعی» به فضای انقلاب و انقلاب اسلامی و بیان اصول و ویژگی «دیپلماسی انقلابی» در عصر تحولات جهانی است. نوع پژوهش بنیادی و روش آن آمیخته، توصیفی - موردی، و برای پردازش داده‌های اصلی، «شیوه تأثیر متقابل رویداد، روندها» انتخاب شده است. نتیجه پژوهش و بررسی گویا است که مفاهیم گفتگو، رایزنی یا «دیپلماسی» با مفهوم انقلاب در عصر جهانی‌شدن تضادی ندارد و این دو همچنان جایگاه برجسته خود را در روابط بین‌الملل حفظ کرده است. در این میان، انقلاب اسلامی در گذار از تحولات جهانی با ابداع نوع جدیدی از گفتگو با عنوان «دیپلماسی انقلابی» ظرفیت‌های نوین دیپلماتیک را ایجاد کرده است. همان گونه که در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر رعایت اصول انقلابی در موضوع «دیپلماسی» تأکید، و ویژگی مفهوم نوین «دیپلماسی انقلابی» هوشمند» ترسیم شده است. دیپلماسی انقلابی و هوشمند یگانه روشی است که این توان را دارد تا بر پایه اصول انقلابی، ظرفیت و فرصتهای نوین همکاری چند-جانبه بین‌المللی ایجاد، و تهدید و تحریم‌های هوشمند و هم‌چنین «دیپلماسی اجبار» دشمنان را بی‌اثر سازد.

کلید واژه‌ها

دیپلماسی انقلابی، انقلاب اسلامی، دیپلماسی دفاعی هوشمند، دیپلماسی انقلابی هوشمند.

مقدمه

امروزه از یک سو با پیشرفت ارتباطات و کمرنگ شدن مرزهای جغرافیایی و از سوی دیگر، درهم آمیختگی حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... به نظر می‌رسد نوعی همگرایی جهانی یا «جهانی‌شدن»^۱ پا به عرصه وجود نهاده است. در این وضعیت با ظهور روندهای نوینی چون نظام جهانی، صلح و امنیت جهانی، جامعه جهانی، دولت جهانی، دولت حداقلی و مجازی، هم‌چنین ظهور بازیگران جدید نظیر سازمانهای بین‌المللی و ورود بازیگران جدید غیردولتی به صحنه در ابتدا چنین ارزیابی شد که مفاهیم دولت - ملت و دولت‌های ملی در حال افول و تضعیف هستند؛ اما با همه این موارد، هنوز مهمترین بازیگران جهان، دولت‌ها هستند.

پیروان نگره (نظریه) «جهانی‌شدن» می‌گویند تغییرات سریع جهان باعث همگرایی مسائل ملی، منطقه‌ای و جهانی خواهد شد. در این میان برخی اندیشمندان، جهان آینده را بر اساس نظریه «همینه جهانی» (هژمونی)^۲ «تک‌قطبی» (تسلط مطلق یک ابرقدرت جهانی) می‌دانند. برخی دیگر با مشاهده بافت سیاسی جهان اعتقاد دارند، جهان آینده دارای ویژگی ناپایداری و چندمرکزی خواهد بود. اینکه آیا جهان آینده یکپارچه و تک‌قطبی یا دارای چند مرکز و چندقطبی باشد، هنوز مشخص نیست.

به هر تقدیر، این نگرشها از «عدم قطعیت»^۳ و بروز ناسازهای بزرگ یا «پارادوکس»^۴ (تناقض، ضدیت و مغایرت) در پیش‌بینی آینده جهان خبر می‌دهد. در چنین وضعیتی نیاز روزافزون به گفتگو و گفتمان،^۵ بین کشورها و گفتمانهای درون‌سازمانی حتی گروه‌های قدرتمند بشدت افزایش یافته است. گفتگو در هر وضعیتی، حیاتی است و هسته مرکزی مفهوم «رایزنی» یا «دیپلماسی» را در روابط بین قدرتها و بین‌الملل تشکیل می‌دهد.

برخی جریانها با پیشرفت روند جهانی‌شدن دوران انقلابها را پایان یافته تلقی می‌کنند و عصر کنونی را عصر گفتگو یا گفتمان به‌جای انقلاب می‌دانند. مسئله پژوهش بر اساس

1 - Universalization & Universality

2 - Hegemony

3 - Uncertainty

4 - Paradox

5 - Discourse

پرسشی بنیادین شکل گرفته است که آیا اساساً انقلاب با گفتگو یا دیپلماسی در تضاد است و دوران انقلابها پایان یافته است؛ اینکه آیا رویداد و روندهای دگرگونیهای کنونی جهان، نشانگر گفتگو و گفتمانهایی است که با سرشت انقلاب و انقلابی بودن مغایرت دارد، جای بررسی فراوانی دارد. مسئله این پژوهش، نمایش همسویی سیاسی و انقلابی بودن در عصر جهانی شدن در قالب ویژگیهای مفهوم «دیپلماسی انقلابی» است.

مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این زمینه دو مقوله دیپلماسی و انقلابی بودن را از هم جدا نمی‌داند و همواره بر رعایت اصول و آداب صحیح و انقلابی در موضوع دیپلماسی کشور تأکید ورزیده‌اند. ایشان در زمینه رعایت اصول انقلاب در گفتگوهای مربوط به «برجام» می‌فرمایند: "من دیپلمات نیستم؛ لیکن انقلابی هستم." آن‌گاه اصول دیپلماسی انقلاب اسلامی را با عنوان «دیپلماسی انقلابی» ترسیم فرمودند که در ادامه آورده خواهد شد. در چنین دورانی ایجاب می‌کند تا در اتخاذ سیاست و دیپلماسی مناسب، هوشمندی لازم را به‌کار ببریم. از این‌رو، هدف این نوشتار، امتداد مفاهیم «دیپلماسی» و «دیپلماسی دفاعی» به فضای انقلاب و انقلاب اسلامی و بیان اصول و ویژگی «دیپلماسی انقلابی» در عصر تحولات جهانی است. بر این اساس، پرسش اصلی این است که اصول و ویژگیهای «دیپلماسی انقلابی، دفاعی و هوشمند» چیست. با شناخت اصول و ویژگیهای این رویکرد، توان نظام اسلامی در دستیابی به اهداف انقلاب افزایش خواهد یافت.

مبانی نظری پژوهش

پایه‌های این پژوهش بر دریافتهایی استوار است که از بررسی واژه‌ویژگان زیرین به دست آمده است. بر بستر این دریافتهای نگره (نظریه) «دیپلماسی انقلابی و هوشمند» شکل گرفته است.

۱ - پیشینه پژوهش: مفهوم «دیپلماسی انقلابی» نوظهور است و پیشینه آن بر پایه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بنیان نهاده شده است که در ادامه به برخی از بیانات ایشان در این زمینه اشاره می‌شود.

"باید در مسائل دیپلماسی به انقلاب خود افتخار کنیم" (حدیث ولایت ۱۳۹۶/۰۶/۰۶).

"در عرصه دیپلماسی، هوشمندی لازم است؛ ابتکار عمل لازم است؛ نوع برخورد مبتکرانه لازم است؛ اینها ناشی از همین روحیه انقلابی‌ای است که ما از آن تعبیر می‌کنیم به روحیه بسیجی؛ روحیه جوان؛ مبتکر؛ پیشرو؛ دارای اعتمادبه‌نفس. دیپلماسی ما باید با روحیه انقلاب همراه باشد و می‌توان با صراحت مبانی خود و اصول خود را گفت و پیش رفت. در همه‌جا بایست در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم... در مسائل شبیه مسائل منطقه خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری و قدرت فعل، فعال بودن و اثرگذار بودن، وارد میدان شد. آیا عمل انقلابی همراه با تشکیلات منطقی و دقیق و حساب‌شده، قابل جمع نیست؟ ما مشاهده می‌کنیم که اینها می‌تواند باهم جمع شود" (حدیث ولایت، بیانات در ۱۳۹۵).

هم‌چنین بخشی از پیشینه موضوع، برگرفته از مفاهیم (هوشمندی در سیاستگذاری، سیاست دفاعی هوشمند، دیپلماسی هوشمند) در رساله نگارنده با عنوان «نظریه دفاع هوشمند» است.

۲ - دریافتهای (مفاهیم): به برخی از ویژگیها و کارکردهای مفاهیم به‌صورت کوتاه پرداخته می‌شود.

۱ - ۲ - مفهوم «دیپلماسی» (دیپلوماسی):^۱ پیشینه دیپلماسی به ایجاد کشورها و مفهوم دولت - ملت باز می‌گردد. به دلیل اینکه در روابط خارجی کشورها، نوع تعامل، رابطه و هم‌چنین نوع گفتگو با یکدیگر از اهمیت بسزایی برخوردار است برای معرفی و تعیین نوع و ویژگی این روابط «دانش سیاست‌ورزی»، «دانش گفت‌و‌مان ورزی»، «دانش رایزنی» و یا «دانش دیپلماسی» به وجود آمد. امام خمینی (ره) بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران در معنای سیاست فرموده‌اند:

"سیاست این است که جامعه را هدایت کند و راه ببرد تمام این مصالح جامعه را در مدنظر بگیرد و اینها را هدایت کند به‌طرف آن چیزی که صلاحشان است. صلاح ملت است، صلاح افراد است و این مختص انبیا است. دیگران این سیاست را نمی‌توانند اداره کنند. این مختص به انبیا و اولیا است و به‌تبع آنها به علمای بیدار اسلام... " (حدیث ولایت ۱۳۵۹/۱۱/۳).

ارتباط تنگاتنگی بین مفهوم «سیاست» و «دیپلماسی» وجود دارد و نمی‌توان آنها را از یکدیگر جدا کرد.

الف - واژه دیپلماسی (دیپلوماسی): «دیپلوماسی» که در نگارش فارسی به اختصار «دیپلماسی» نوشته می‌شود در اصل واژه‌ای فرانسوی است. در فرهنگ واژگان با معانی «دانش سیاست»، «سیاستمداری»، «دانش سیاست خارجی» و «علم سفارت» معرفی شده است. نزدیکترین واژگان فارسی به دیپلماسی، تعبیرهای «گفتمان‌ورزی»، «سیاست‌ورزی»، «صلاح‌ورزی» و «رایزنی»^۱ است. رایزنی به معنای نظریه دادن، مشورت دادن، گفتگو، صلاح‌دید و صواب‌دید است. در این نوشتار برای واژگان غربی، یک واژه فارسی استفاده شده است.

- برای واژه «پالیسی»^۲ واژه سیاست

- برای واژه «پولیتیک»^۳ واژه سیاستمدارانه

- برای واژه «پولیتیکال»^۴ واژه سیاسی

- برای واژه «دیپلماتیک»^۵ واژه سیاستمداری

- برای واژه «دیپلماسی» واژه «رایزنی»

- برای واژه «دیپلمات»^۶ واژگان «رایزن»، سیاستمدار یا سیاست‌ورز

- برای واژه «کنسول»^۷ واژه مستشار

سیاستمدار یا «دیپلمات» فردی است که به حرفه سیاست‌ورزی یا کارهای «دیپلماتیک» مشغول است. «دیپلمات»، مأمور و نماینده رسمی برای تبیین سیاستی معین است که دارای مدرک و مجوز رسمی (دیپلم) فعالیت در کارهای سیاسی است. «دیپلماسی» یا رایزنی، حرفه فرد دیپلمات است. از آنجاکه دیپلماتها در سفارتخانه‌ها مستقر هستند، «دیپلماسی» را علم سفارت نیز می‌گویند. اغلب واژه «دیپلماسی» با واژه «پولیتیک»، که آن نیز فرانسوی است، یکسان پنداشته می‌شود. دلیلش این است که کارهای سیاسی^۸ با کارهای دیپلماتیک به یکدیگر

1 - Advice; consultation; counsel

2 - Policy; polity; kingcraft

3 - Politique

4 - Political

5 - Diplomatic

6 - Diplomat

7 - Councillor; councilor; counsellor; counselor

8 - Political affairs

بسیار نزدیک است (البته واژه «پولیتیک» با واژه عربی «سیاست» نیز دارای تفاوت‌های معنایی مختصری است).

در بیان دانش دیپلماسی نیز اغلب مفهوم عمومی آن یا «دیپلماسی عمومی»^۱ در نظر گرفته می‌شود.

ب - انگاشتهایی از دانش «دیپلماسی» (تعابیر علم دیپلماسی): در انگاشتها یا تعابیر از دیپلماسی، آن را دانش، هنر، مهارت و فن گفتگو و چانه‌زنی در نظر می‌گیرند. هر کشوری که دارای قدرت چانه‌زنی باشد، موفقتر خواهد بود. در حد پایین، آن را «لفاظی» و در حد بالا «فن گفتگو» می‌نامند. در برجسته‌ترین تعبیر، دیپلماسی را دانش، فن و هنر گفتگو و یا «گفتمان» و هم‌چنین مشاوره می‌دانند. در انگاشتی مرسوم، دیپلماسی، هنر دستیابی به اهداف از طریق گفتگو به‌جای اعمال زور است. از آنجاکه مهمترین ویژگی این گفتمان، جایگزین شدن آن با مقوله درگیری فیزیکی و جنگ سخت است، آن را فن نبرد در گفتگو و گفتمان، بدیل منازعه و جنگ نیز در نظر می‌گیرند. در انگاشتی دیگر، برخی اعتقاد دارند جنگ و انقلاب اعمال سلطه با به‌کارگیری قدرت سخت برای تحمیل موضوعی معین در سیاست خارجی و داخلی کشورها به‌جای گفتمان است.

ج - برداشتهایی از دیپلماسی و واگویه آن (تعاریف دیپلماسی): در اغلب تعاریف دیپلماسی، آن را «شیوه، ابزار و راهکار اجرای سیاستها» یا «فن سیاست» در نظر گرفته‌اند. با توجه به دیدگاه‌های موجود از مفهوم دیپلماسی، برداشتهای گوناگونی واگویه یا تعریف شده است. بر اساس نظریه «تصورگرایان» یا «ایدئالیست‌ها» امکان جایگزینی دیپلماسی به‌جای اعمال قدرت و جنگ و دفاع سخت وجود دارد. در این برداشت، دیپلماسی، روش گفتگو (مذاکره) به‌جای کاربرد نیرو و توان (اعمال زور) است.

در دیدگاه «واقعگرایان» یا «رنالیست‌ها» برای حفظ منافع ملی در کنار دیپلماسی، قدرت هم لازم است و قدرت چانه‌زنی نیز درگرو قدرت ملی کشورها است. از این‌رو، شناخت سیاستها، پیش‌نیاز دیپلماسی به شمار می‌رود. در این برداشت، "دیپلماسی هنر اداره و هدایت کردن

گفتگوهای رسمی، تشریفاتی و پاسداشت ارتباطات بین دولتها است"^۱ (نوروزی، ۱۳۷۴: ۸۰).
 "دیپلماسی راهکار اصلی ایجاد موازنه بین منافع مختلف کشورها است"^۲ (بیلیس، ۱۳۸۳: ۲۷).
 د - اهداف دیپلماسی و دانش آن: برخی هدف از سیاست‌ورزی یا دیپلماسی را «استفاده و جایگزینی روش کم‌هزینه‌تر گفتمان به جای جنگ» در نظر می‌گیرند. پیش‌بینی می‌شود با وجود تغییر در هویت بازیگران صحنه بین‌الملل، برخی از اهداف و منظور دانش رایزنی یا دیپلماسی مانند تشخیص نوع گفتگو، تنظیم روابط خارجی کشورها با بازیگران صحنه بین‌الملل، ایجاد تعامل و رابطه سازنده بین کشورها همچنان ثابت بماند.

«جان بیلیس» در کتاب «جهانی‌شدن سیاست»، یگانه هدف دیپلماسی را «آسان‌سازی روابط بین دولتهای حاکم می‌داند» (بیلیس، ۱۳۸۳: ۹۶).

هدف دیپلماسی «راهبری سازنده روابط خارجی و بین‌المللی به سمت هماهنگی و همکاری است». هم‌چنین منظور از دیپلماسی «دستیابی سریع و کم‌هزینه‌تر به منافع و مصالح ملی» است.

ه - رویکردها^۲ به دیپلماسی: رویکرد و سوگیری این است که با چه زاویه و از چه چارچوبی به محیط و مسائل آن بنگریم. در نگاه به محیط دو رویکرد غالب در دیپلماسی این است که آن را از دریچه «مسائل ملی» و یا دریچه «جهانی‌شدن» بنگریم.

رویکرد به دیپلماسی از دریچه «ملی»: از دریچه مسائل ملی دو موضوع منافع و مصالح ملی اهمیت بسزایی دارد. نوع گفتمان دیپلماسی و رفتار کشورها بر اساس این دو عامل سنجیده می‌شود. در این زمینه برای «تعامل ایجابی» با کشورها از روشهای «گفتمان اقناعی»^۳ یا دیپلماتیک و در «تعاملات سلبی» از روشهای کاربرد نیروی نظامی و اعمال تحریمهای اقتصادی استفاده می‌شود.

1 - Diplomacy is the art of conducting official negotiation and maintaining relationship between governments. (dictionary of Political Terms)

2 - Approach

3 - Convincing Discourse

رویکرد به دیپلماسی از دریچه «مسائل بین‌المللی و جهانی شدن»: این رویکرد، حاصل سازگاری و هماهنگی با محیط است. در این باره «پل دیویس»^۱ می‌نویسد.

"این نگاه از محیط و آینده تأثیر می‌پذیرد. سیاستهای تدوین شده توان تطابق با سه حالت آینده نویدبخش، آینده بد و آینده بدون رخداد را داشته باشد که دارای دو سطح است: سطح نخست تطابق‌پذیری عملیاتی، توانایی پرداختن به گستره‌ای وسیع از سناریوهای سیاسی و نظامی و شرایط پیچیده در زمان مشخص است. سطح دوم، تطابق‌پذیری راهبردی، توانایی در تغییر دادن سریع و آسان وضعیت سیاسی و نظامی است" (دیویس، ۱۳۸۴: ۱۹۶).

و - دیدگاه‌ها^۲ به دیپلماسی: دیدگاه، موقعیت مکانی نگریستن فرد یا گروه است. اندیشه نیز مشابه نگریستن موقعیت مکانی یا دیدگاه دارد. پیامد اساسی دیدگاه‌های اندیشه «مکاتب فکری» است. در دانش سیاسی هر دیدگاهی، هنجار و ارزشهای معینی دارد. برخی از این دیدگاه‌های اندیشه یا مکاتب فکری اصلی و شناخته شده شامل دیدگاه «تصورگرایی» یا «ایدئالیسم»^۳ (اصالت تصور)، دیدگاه «واقعگرایی» یا «رئالیسم»^۴ (اصالت واقعیت)، دیدگاه «رهاگرایی» یا «لیبرالیسم»^۵ (اصالت رهایی کامل و اباحه)، دیدگاه مارکسیسم^۶، (اصالت تحلیل اقتصادی)، دیدگاه اسلام با قرائت اهل بیت علیه السلام (اصالت حقیقت) و... است. در منابع بومی و دینی اسلام توجه به گفت‌و شنود، سخن‌ورزی، گفتمان‌ورزی، صلاح‌ورزی و اهمیت مسائل دیپلماتیک، فراوان وجود دارد. در قرآن کریم بر دو گوینه «قول طیب» و «قول سدید» تأکید شده است.

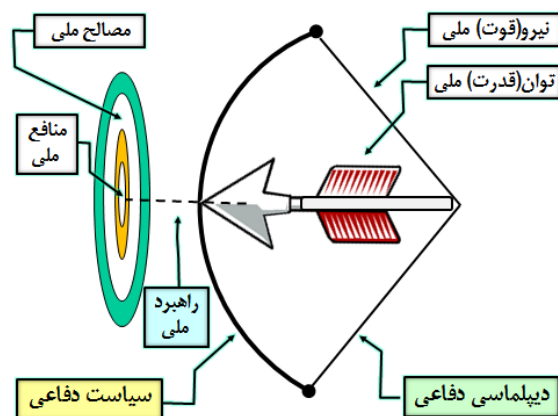
ز- کارویژه^۷ (وظیفه) کارکرد^۸ (توانایی) و کاربردهای^۹ (عمل و اقدامات) دیپلماسی: مهمترین کارویژه (وظیفه) دیپلماسی، مانور سیاسی در عرصه سیاست خارجی بر اساس

-
- 1 - Paul k Davis
 - 2 - Stand point, Point of view, site, View
 - 3 - Idealism
 - 4 - Realism
 - 5 - Liberalism
 - 6 - Mxaxism
 - 7 - Function
 - 8 - Capability
 - 9 - Applied

مهمترین کارکرد (توانایی) آن است که توانایی خلق فرصتهای دیپلماتیک است. این وظیفه بر اساس هدف شکل‌دهی یا ایجاد محیط امنیتی (منطقه‌ای و جهانی) مناسب و مطلوب برای تحقق اهداف راهبردی سیاست خارجی انجام می‌شود. دیپلماسی در حوزه‌های گوناگون «کاربرد» دارد و تنها به حوزه سیاست محدود نمی‌شود. بر این اساس، دارای گونه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، رسانه‌ای، نظامی و... است.

۲ - ۲ - مفهوم «دیپلماسی دفاعی»: «دیپلماسی دفاعی» کشورها به حوزه نظامی محدود نیست. «دیپلماسی دفاعی» نه تنها بر بهره‌برداری از قدرت نظامی ناظر است بلکه از دیگر قدرتهای ملی (سخت و نرم) استفاده می‌کند. چنین به نظر می‌رسد که مفهوم «دیپلماسی دفاعی» معادل «دیپلماسی نظامی» است؛ اما این‌گونه نیست؛ زیرا دفاع نظامی تنها یکی از حوزه‌های دفاع ملی است؛ به عبارتی دیگر، نظام دفاعی هر کشور شامل همه دفاع در همه حوزه‌های اجتماع (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و...) است. استفاده همزمان از قدرت نرم و سخت در گفتگوها، نمایی از دیپلماسی دفاعی هوشمند را ایجاد می‌کند.

الف - انگاشتهایی از دیپلماسی دفاعی (تعابیری از دیپلماسی دفاعی): انگاشتهای گوناگونی از دیپلماسی دفاعی و رابطه آن با دیگر مفاهیم نظیر سیاست دفاعی، منافع ملی و... وجود دارد. در یک مثال می‌توان دیپلماسی دفاعی را به تیراندازی با کمان تشبیه کرد که بدنه کمان آن سیاست دفاعی، زه کمان دیپلماسی دفاعی، پیکان آن توان ملی، میزان کشش زه توسط نیروی ملی، مسیر اعمال قدرت را راهبرد ملی، هدف آن مصالح ملی و مرکز دایره نشانه‌روی آن منافع ملی است. در این انگاشت، تیراندازی بدون کمان و زه مناسب یا دیپلماسی دفاعی بدون اتکا بر سیاست ملی و سیاست دفاعی کارآمد، نتیجه مطلوب را در بر نخواهد داشت.

شکل ۱: استعاره‌ای از رابطه سیاست دفاعی و دیپلماسی دفاعی (نویسندگان مقاله)

این سیاست دفاعی است که تعیین می‌کند برای دستیابی به اهداف چه میزان نیرو باید به کار برده شود. از این رو در گفتگوها میزان نیرو و توان ملی هر کشور، قدرت دیپلماسی را افزایش می‌دهد.

ب - برداشتهایی از «دیپلماسی دفاعی» و واگروه آن (تعاریف دیپلماسی نظامی): در تعریفی کلی از مفهوم دیپلماسی دفاعی چنین آمده است: "دیپلماسی دفاعی یکی از راه‌های کسب منافع و امنیت ملی است" (شمخانی، ۱۳۸۱: ۴). می‌توان چنین اظهار کرد که دیپلماسی دفاعی به تمام اقدامات و فعالیتهای دیپلماتیک در راستای سیاست دفاعی کشور اطلاق می‌شود که به ایجاد توافق، ایجاد اتحاد، حفظ اتحاد، جلوگیری از جنگ، حفظ صلح، همفکری و وحدت روش در امور نظامی و غیر نظامی بین کشورهای دوست و یا حتی متخاصم منجر می‌شود.

ج - اهداف و منظور دیپلماسی دفاعی: اهداف دیپلماسی دفاعی با سیاست و اهداف ملی هر کشور همسو است. «مارتین فان کرفلد»^۱ با نگاهی انتقادی، موارد جدیدی را مطرح می‌سازد.

"هدف «دیپلماسی دفاعی» رفع خصومت، اعتمادسازی، تشویق به اصلاحات جاه‌طلبانه و تا حدودی نامنسجم است. از این رو، تبدیل این اهداف به منافع ملموس و برآورد کارآمدی این

1 - Von Creveld Martin.L

سیاست، چالش برانگیز است و عملیاتی‌سازی این اهداف بلندمدت در قالب اهداف عینی از اهمیت خاصی برخوردار است... باید نوعی حس مالکیت مشترک در اهداف دیپلماسی دفاعی ایجاد کرد... " (کرفلد، ۱۳۸۶: ۲۵).

هدف دیپلماسی دفاعی دستیابی به اهداف و یا مصالح ملی است. منظور از «دیپلماسی دفاعی» در زمان صلح، کسب نتیجه بدون کاربرد قدرت (بازدارندگی فعال)، تولید قدرت، افزایش قدرت، نمایش قدرت، یافتن راه‌حلهای جلوگیری از وقوع جنگ (بازدارندگی) و منظور آن در زمان جنگ شامل بهره‌برداری مناسب از کاربرد قدرت نظامی و دستاوردهای آن خواهد بود.

۲ - ۳ - مفهوم «دیپلماسی نظامی» پس از پایان جنگ سرد: کشورهای جهان تلاشهای فراوانی را برای پیشگیری از جنگ انجام دادند. برخلاف تصور همگان، نابودی ابرقدرت شرق نه تنها موجب کاهش نظامیگری و افزایش امنیت جهان نشد بلکه به صورت فزاینده‌ای ناامنی‌ها تشدید شد. بخش اعظم این درگیری‌ها ناشی از عدم درک شرایط دگرگونی (تغییر)، دگردیسی (تحولات) روند و رویدادهای جهان و هم‌چنین نبود روابط دیپلماتیک و «دیپلماسی نظامی» بوده است.

در یک انگاشت (تعبیر)، دیپلماسی نظامی، هنر استفاده از نیرو و توان نظامی بر سر میز گفتگو است. در همین زمینه، «دیپلماسی نظامی» چنین تعریف شده است:

"دیپلماسی نظامی گفتگو و دیگر روابط بین ملتها، ارتش‌ها و شهروندان آنها توسط دیپلماتهای نظامی است که هدف آن، تأثیرگذاری بر محیطی است که نیروی نظامی در آن فعالیت می‌کند... دیپلماسی نظامی از لحاظ تعریف استفاده از نیروی نظامی (ارتش) برای تحقق اهداف سیاست خارجی و نقش راهبردی است. دیپلماسی نظامی، ایجاد بستر محیطی (منطقه‌ای و جهانی) مناسب و مطلوب برای تحقق و آسان‌سازی تحقق اهداف راهبردی سیاست خارجی است" (صدوقی، ۱۳۸۳: ۲۷ و ۲۸).

هنگامی که قدرت نظامی کشوری رو به افزایش بگذارد. سیاست نظامی آن کشور، پا را از فضای داخلی بیرون می‌گذارد و به منطقه پیرامونی و سپس وارد فضای جهانی می‌شود؛ بنابراین نیازمند داشتن دیپلماسی نظامی منسجم‌تری خواهد بود.

۲ - ۴ - مفهوم «دیپلماسی اجبارآمیز یا زورگویی»^۱: در هنگامه درگیری بر سر منافع بین کشورها نیاز واقعی به کاربرد نیروی نظامی همواره احساس نمی‌شود. گاهی در این گونه مواقع تنها تهدید کارساز است و یکی از بازیگران با نمایش قدرت و یا کاربرد بسیار محدود قدرت، طرف دیگر را با کراهت به اطاعت مجبور می‌کند. گفتمان این رویکرد «دیپلماسی اجبارآمیز» یا «دیپلماسی زورگویی» یا «دیپلماسی قهری» نام دارد (آنچه اکنون دولت «ترامپ» در حال اجرای آن است).

"کشورها برای تأثیرگذاری بر محاسبات طرف مقابل در مواردی از خشونت و تهدید به‌کارگیری نیرو استفاده می‌کنند و می‌کوشند از این طریق توان نظامی خود را به نفوذ و قدرت سیاسی ترجمه کنند. این فرایند تأثیرگذاری بر محاسبات طرف مقابل با بهره‌گیری از تهدید نیروی نظامی و یا حتی به‌کارگیری محدود آن به‌عنوان «دیپلماسی اجبارآمیز» مطرح شده است" (امینیان، ۱۳۹۶: ۱۹۶).

"یکی از جنبه‌های دیپلماسی اجبارآمیز، که بروشنی در ادبیات آن تبیین می‌شود، اما اساساً بخشی از مجموعه نظریه‌های بازدارندگی و مجبور ساختن است، این است که «اعتبار تهدید» به‌صورت گسترده‌ای به هزینه‌ای بستگی دارد که کشور هدف برای کاربرد آن می‌کند. همان‌طور که «شیلینگ»^۲ (۱۹۶۰) در یکی از کارهای اولیه خود تبیین می‌کند، تهدید باید معتبر باشد تا مؤثر واقع شود... " (امینیان، ۱۳۹۶: ۱۹۷)؛ "به تعبیر دیگر، دیپلماسی اجبارآمیز درصدد حل اختلاف و رسیدن به‌نوعی سازش البته به نفع طرف اجبارکننده است. این فرایند سیاسی همراه با نمایش قدرت و تهدید به‌کارگیری زور و یا حتی کاربرد محدود زور است تا انگیزه طرف مقابل برای مقاومت و ادامه سیاست خود از بین برود و با نمایش هزینه‌های سنگینی که در صورت عدم تمکین باید متحمل شود، محاسباتش تغییر کند و درخواست اجبارکننده را بپذیرد؛ طرف مجبور می‌شود بین گزینه ضربه نظامی و یا سازش، گزینه دوم را انتخاب کند که کم‌هزینه‌تر است" (Perez 2015: 41).

1 - Coercive Diplomacy
2 - Schelling Thomas

"با این حال دیپلماسی اجبارآمیز در عین جذابیت بسیار فریبنده هم هست؛ زیرا اگرچه استفاده از دیپلماسی اجبارآمیز از استفاده مستقیم از زور بسیار کم هزینه تر است، بسیار پیچیده است. نمونه‌های تاریخی موفقیت آن بسیار کمتر از شکست از راهبرد است. از سوی دیگر در صورت شکست نیز هزینه آن بسیار زیاد است؛ زیرا کشور اجبارکننده با انتخاب‌های شومی روبه‌رو می‌شود. عقب‌نشینی یا اجرای تهدید و توسل به جنگ که بمراتب هزینه‌های اعتباری و جنگی بیشتری را بر کشور اجبار کننده به همراه دارد" (اسدی، ۱۳۸۶: ۱۲۵).

«جوزف نای» نیز در کتاب «آینده قدرت» بر این مسئله تأکید دارد.

"... به‌طور کلی تهدیدات، زمانی که با شکست روبه‌رو می‌شود، هزینه‌بردار است به این دلیل که نه تنها مقاومت را در کشور هدف تشویق می‌کند بلکه در نگاه کشورهای ثالث هم تأثیر منفی می‌گذارد که در حال رصد نتایج سیاستها هستند" (Nye 2011: 45).

جالب اینکه در عصر موسوم به جهانی شدن، رویکرد «دیپلماسی زورگویی» و حتی کاربرد نیروی نظامی از جانب کشورهایی دنبال می‌شود که داعیه جهانی‌سازی و ارتباطات سازنده نیز دارند. همین نکته بر اهمیت رویکرد «دیپلماسی انقلابی» می‌افزاید.

۲ - ۵ - مفهوم دیپلماسی انقلابی و هوشمند: «دیپلماسی انقلابی» برگرفته از اندیشه مقام معظم رهبری انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) است. رعایت آداب و اصول انقلابی «جهتگیری و روحیه انقلابی و دینی» در موضوع دیپلماسی کشور همواره توسط ایشان تأکید شده است. رهبر انقلاب اسلامی در زمینه رعایت اصول انقلاب در گفتگوهای مربوط به «برجام» می‌فرماید: "من دیپلمات نیستم؛ لیکن انقلابی هستم" و اصول دیپلماسی انقلاب اسلامی را با عنوان «دیپلماسی انقلابی» ترسیم فرمودند. ایشان دو وظیفه دیپلماسی و انقلابی بودن را در اصل از هم جدا نمی‌دانند و در این زمینه می‌فرمایند:

"عرصه دیپلماسی عرصه شیطنت است. یک چنین عرصه‌ای است؛ هوشمندی لازم است؛ ابتکار عمل لازم است؛ نوع برخورد مبتکرانه لازم است؛ اینها ناشی از همین روحیه انقلابی‌ای است که ما از آن تعبیر می‌کنیم به روحیه بسیجی؛ روحیه جوان؛ مبتکر؛ پیشرو؛ دارای اعتمادبه‌نفس. دیپلماسی ما باید با روحیه انقلاب همراه باشد و می‌توان با صراحت مبانی خود و اصول خود را گفت و پیش رفت. در همه‌جا بایست در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم.

بایستی انسان بخصوص در مسائل شبیه مسائل منطقه خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری و قدرت فعل، فعال بودن و اثرگذار بودن، وارد میدان بشود. آیا عمل انقلابی همراه با تشکیلاتی منطقی و دقیق و حساب شده، قابل جمع نیست؟ ما مشاهده می‌کنیم که اینها می‌تواند باهم جمع شود. انقلابی‌گری به این نیست که ما آنجا که نباید پرخاش کنیم، بی‌خود پرخاش کنیم. انقلابی‌گری به آن است که ما مواضع اسلامی انقلابی را قاطعانه و بدون رودربایستی و مرعوب شدن و خام شدن در مقابل برخی از چهره‌های امیدبخش کاذب، حفظ کنیم. البته این مانور هنرمندانه نبایستی به معنی عبور از خطوط قرمز یا برگشتن از راهبردهای اساسی یا عدم توجه به آرمانها باشد. اینها را باید رعایت کرد" (حدیث ولایت ۱۳۹۵).

"حکمت این است که شما بتوانید مواضع طرف مقابل را حکیمانه به مواضع خودتان نزدیک کنید. اینها در تضاد باهم نیستند. حکمت و عزت و مصلحت مکمل همنند. باید در جهت مصالح ملی باشند و در درجه اول باید با حفظ عزت ملی و عزت هویتی همراه باشند. حکمت یعنی با منطق متین در عرصه دیپلماسی وارد شدن... در بیانات رهبری رصد تحولات و «دیپلماسی فعال و انقلابی» در حمایت از ملل مستضعف چنین است: "این کار جز با ارتباطات جهانی جز با دیپلماسی فعال جز با نشست و برخاست‌ها و سخن گفتن‌های حکیمانه که حالا اندکی شرح خواهم داد و فعالیت و ابتکار و دادوستد و اعلام و درخواست همکاری در آن ضابطه و چارچوب خاص امکانپذیر نیست؛ پس امروز وزارت خارجه پیشاهنگ ارتباطاتی است که برای دوران بازسازی ضروری است؛ چه سیاسیش، چه اقتصادیش، چه حتی فرهنگیش، آن نوک پیکان حرکت دیپلماسی نماینده وزارت امور خارجه است" (حدیث ولایت ۷۰/۰۴/۱۸).

"این تحولاتی که در دنیا وجود دارد و آقای دکتر ولایتی به آنها اشاره کردند، اگرچه در مناطق دیگری انجام می‌گیرد لیکن به ما مرتبط است. این تحولات از اروپا شروع شد و امروز هم شاید بارزترین صحنه این تحولات اروپاست. البته از اروپای شرقی شروع شد لیکن امروز صحنه اروپا کلاً به آثار و تبعات و نتایج این تحولات آغشته است. مسئله وحدت دو آلمان، مسئله اروپای متحد و ابعادی که با این وضع پیدا می‌کند، مسائل مربوط به کشور شوروی، مسائل عظیمی است بعد هم سرریز شده این مسائل از اروپا به کشورهای سوسیالیستی دنیا در

درجه اول و به کشورهای آسیایی و دیگر کشورها در درجه بعد که در هر جایی به نحوی آثار خودش را نشان می‌دهد. مهمترین مسئله این است که ما بفهمیم در کجای این تحولات قرار داریم" (حدیث ولایت ۶۹/۰۵/۰۱).

ایشان در ملاقات با اعضای محترم هیئت دولت، «هوشمندی و حفظ جهتگیری و روحیه انقلابی و دینی در دیپلماسی» را موضوع مهمی می‌دانند و فرمودند: "باید در مسائل دیپلماسی به انقلاب خود افتخار کنیم" (حدیث ولایت ۹۶/۰۶/۰۶).

مفهوم «دیپلماسی دفاعی انقلابی» می‌تواند با کارکرد و توان خود، دستیابی به اهداف را آسانتر سازد. در همین زمینه این نظریه تأیید می‌شود که کارآمدترین و اثربخشتترین دیپلماسی دفاعی برای نظام جمهوری اسلامی در تحولات کنونی جهان، دیپلماسی دفاعی انقلابی است. برخی از معتقدان به دیپلماسی دفاعی با استفاده از عنوان تنش‌زدایی، مشکل سیاست کلان کشور را به دهه نخست انقلاب نسبت می‌دهند و با القای این موضوع، که دوره انقلاب و انقلابی‌گری تمام شده است به نفی گفتمان انقلابی پرداختند. این نگرش مدتی در فضای سیاسی کشور ابهاماتی را به وجود آورد.

"دیپلماسی دفاعی در اوایل دهه ۱۳۸۰ زمینه‌های تنش‌زدایی منطقه‌ای در چارچوب انسجام اسلامی را به وجود آورد؛ اما چنین روندی به‌عنوان گفتمان مؤثر در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران به‌گونه‌ای تدریجی کاربرد خود را از دست داد" (متقی، ۱۳۹۵: پشت جلد کتاب). همان‌گونه که نباید از مفهوم دیپلماسی دفاعی برداشتی محافظه‌کارانه و منفعلانه شود از تعبیر «دیپلماسی انقلابی» نیز نباید برداشت دیپلماسی تنش‌آفرینی شود. (چنانکه برخی از مغرضان سیاسی قصد دارند از مفهوم انقلاب، استنباط تهاجم، پرخاشگری و تنش‌زایی را القا کنند).

«دیپلماسی انقلابی و هوشمند» یگانه رویکرد در وضعیت کنونی جهان است که این توان را دارد تا بر پایه «قدرت سالم»، نرم و سخت، ظرفیت و فرصتهای نوین همکاری چندجانبه بین‌المللی ایجاد کند. این رویکرد برخاسته از اصول انقلابی است و توانایی این را دارد تا تهدید و تحریم‌های هوشمند و هم‌چنین «دیپلماسی اجبار» دشمنان را بی‌اثر سازد.

۲ - ۶ - مفهوم سیاست دفاعی^۱: امروزه همه کشورها ناگزیر از داشتن «سیاست دفاعی» معین و تعریف شده‌ای (اعلام شده و یا اعلام نشده) هستند. در جهان آشوبناک کنونی، داشتن «سیاست دفاعی» کارا، اثربخش، منعطف، ژرف و آینده‌نگر بیش‌ازپیش ضرورت یافته است. شناخت چنین «سیاست دفاعی» نیز مستلزم مذاقه و ممارست فراوانی است. «سیاست دفاعی» کشورها در اندیشه دفاعی ریشه دارد. از آنجاکه «دیپلماسی دفاعی» کشورها در امتداد «سیاست دفاعی» آنها است، اندیشه دفاعی کشورها هنگام گفتگوها یا دیپلماسی دفاعی آشکار می‌شود. در فرهنگ اسلامی اصول سیاست دفاعی جامعه اسلامی تحت تأثیر آیات قرآن است. آیات و روایات بسیاری با همین مضمون را در منابع دینی و بیانات پیشوایان انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌توان مشاهده کرد. در قرآن کریم آیه ۹۶ سوره مبارک مؤمنون به پایه‌های سیاست دفاعی پسندیده اشاره شده است:

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ (مؤمنون/۹۶): دفع کن بدی را به خصلتی که آن نیکوتر است. ما داناتریم بدان چه وصف می‌کنند.

در واقع «سیاست دفاعی» است که در برابر پرسش‌هایی چون چگونگی استفاده از قدرتهای ملی؛ چرا باید جنگید؟ چگونه باید دفاع کرد؟ چگونه می‌توان در برابر رقبا و دشمنان پیروز شد؟ چگونه می‌توان از دستاوردهای پیروزی بهره‌برداری کرد؟ چگونه از همه نیرو و توان ملی برای افزایش توان دفاع ملی استفاده کنیم؟ ابعاد و عوامل قدرت ملی چگونه کاربرد دفاعی پیدا می‌کند؟ به پاسخگویی می‌پردازد.

«سیاست دفاعی» به واژه‌ویژه‌ای (اصطلاح) پرکاربرد اشاره دارد که از ترکیب دو مفهوم واژگان سیاست و دفاع ساخته شده است. در یک انگاشت، «سیاست دفاعی» شامل «سیاست امنیتی» و فراتر از «سیاست نظامی»^۲ است. در این انگاشت، مفاهیم «امنیت» و «دفاع» بر یکدیگر برتری ندارد؛ بلکه هدف دفاع، رفع و دفع تهدید و منظور آن دستیابی به امنیت است و این دو هیچ‌گاه جدا از هم قابل تصور نیست. به همین دلیل تهدیدات بسیار فراتر از

1 - Defense policy- Defensive policy

2 - Military Policy

«مرزهای سرزمین» و «قلمرو ملی» رصد می‌شود. هم‌چنین موضوع و مفهوم دفاع با موضوع و مفهوم نظامی و امور نظامی صرف برابر نیست. موضوع و امور نظامی بخشی از دفاع به شمار می‌رود. در فضای این انگاشت، سیاست دفاعی تنها متوجه بعد سخت تهدیدات نیست بلکه به ابعاد سخت و نرم تهدیدات در سیاستها توجه شده و بر سیاستهای سخت‌افزارانه و نرم‌افزارانه ناظر است. این انگاشت، آسیب‌های تهدیدات پیرامون (محیط) درونی و بیرونی را هم‌نوا می‌داند و اقدامات نظامی و غیر نظامی را هوشمندانه در راستای سیاست ملی هم‌سو می‌سازد یا به عبارتی دیگر، سیاست دفاعی، نشانگر رهیافتهای مربوط به آماده کردن کشور برای به‌کارگیری هم‌افزای همه توان و نیروهای سالم سخت و نرم است.

"[در تعابیر پیشین]، این مفهوم را به آن بخش از سیاستهای دولت منحصر می‌داند که بیشتر متوجه مسائل نظامی است؛ لیکن در تعبیر بعدی، این مفهوم را بسیار کلی و در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و... می‌پندارد" (حسینی جیر دهی، ۱۳۷۱: ۴۶).

تاکنون انگاشت و برداشتهای گوناگونی به‌صورت گسترده و یا محدود از مفهوم سیاست دفاعی ارائه شده است. همان‌گونه که بیان شد مبنا و پایه برداشتهای همان انگاشتهاست. برخی از واگوییها بر اساس انگاره نخست، که سیاست دفاعی را با سیاست نظامی برابر می‌پنداشت، چنین است:

"شیوه‌های کلی استفاده از قدرت نظامی کشور در برابر تهاجمات نظامی احتمالی دشمنان خارجی، دفع شورشهای مسلحانه مخالفان داخلی، حفظ منافع امنیتی و پشتیبانی از سیاستهای ملی است..." (تهامی، ۱۳۸۳: ۱۹۳). "طرح، برنامه‌ها و اقدامات دولت برای تأمین امنیت در برابر تهدیدات نظامی عموماً خارجی (در زمان جنگ و صلح) و در برابر شورشهای داخلی است" (فری هرون اوئر، ۱۳۸۵: ۲۳). "سیاست دفاعی هر دولت، واکنشی است به تهدیدات عینی و ذهنی برخاسته از محیط امنیتی خود و با توجه به اهداف، منافع، ارزشهای اساسی و میزان قدرت آن دولت گستره این محیط امنیتی نیز متفاوت خواهد بود. این موضوع معمولاً باعث می‌شود تا هر دولتی محیط امنیتی خود را در عرصه‌های جهانی، منطقه‌ای یا صرفاً در مرزهای بلافصل سرزمین خویش تعریف کند" (جلالی، ۱۳۸۳: ۲۰).

در برداشت و تعاریف کلی، سیاست دفاعی در برابر هرگونه تهدید امنیت فرد، سازمان و یا جامعه مطرح است؛ اما در همه موارد هنگامی که سخن از سیاست دفاعی به میان آورده می‌شود، منظور «سیاست دفاع ملی» است. «سیاست دفاع ملی» به خط‌مشی کلی هر کشور در چاره‌اندیشی در برخورد با هرگونه تهدیدات درونی و بیرونی امنیت ملی و همچنین پیش‌بینی تهدیدات متصور در آینده اشاره دارد. سیاست دفاعی، کاربرد بهینه و اثربخش نیرو و توان ملی برای حفظ، تأمین و کسب منافع ملی است. یکی از این منافع نیز امنیت ملی است. از این‌رو کاربرد سیاست دفاعی در راستای ایجاد، نگهداری و افزایش امنیت ملی است. اهداف و چشم‌انداز (منظور) سیاست دفاعی هر کشور در راستای اهداف سیاست ملی آن است. همچنین اهداف و چشم‌انداز سیاست دفاعی مشابه مفهوم دفاع است که پیش‌از این بیان شد. این اهداف و چشم‌انداز را در اغلب موارد می‌توان در کارکردهای سیاست دفاعی جستجو کرد؛ بنابراین، سیاست دفاعی است که تشخیص می‌دهد در چه زمان باید چه مقدار توان و نیرو را به کار برد. در چه زمانی باید به نمایش قدرت و در چه زمانی به استتار آن پرداخت.

سیاست دفاعی با مفاهیم «بقا»، «منافع»، «ارزشها»، «چالشها» و «امنیت» یا آسودگی در ارتباط است. در این راستا، سیاست دفاعی به دنبال «ایجاد، نگهداری و پایدارسازی امنیت» است؛ زیرا امنیت موجب «ادامه بقا» «نگهداری ارزشها» «تداوم منافع» و «رفع چالشها» است. مفهوم «امنیت» یا آسودگی در سیاست دفاعی نقش کلیدی ایفا می‌کند.

۲ - ۷ - مفهوم دفاع^۱ و پاسداری: مفهوم دفاع با معانی «ضد»^۲ و مخالف، که در فارسی از آن به «پاد» تعبیر می‌شود، نزدیک است. در همین زمینه واژه «پادمان»، که از مشتقات پاد است، می‌تواند بخوبی بار معنایی دفاع را در زبان فارسی بر دوش بکشد. امروزه کاربرد واژه «پادمان» تنها در مبحث سامانه جلوگیری از گسترش سلاح هسته‌ای^۳ به کار می‌رود؛^۴ اما، «پادمان»

1 - Defense(n) –Defensive(adj) – Defensively(adv) – Defend(v)- Defender(r /n)

2 - Anti; Antagonist; Adversary; opposed; opposite; opponent; hostile; foe

3 - Safeguard System

۴ - قدرتهای هسته‌ای برای جلوگیری از انتشار سلاحهای هسته‌ای ترتیباتی را برای نظارت بر برنامه‌های هسته‌ای کشورها و اطمینان از صلح‌آمیز بودن آنها اتخاذ کرده‌اند که به «نظام پادمان» معروف است (فرهنگ روابط بین‌الملل، ص ۲۵۸).

می‌تواند مناسبترین واژه برابر با مفهوم دفاع باشد. پاد، هرگونه کاری در برابر انواع خطر و آسیب از سوی عوامل طبیعی و انسانی است. این عوامل است که وضعیت یا هنگامه و حالات زیر را می‌سازد:

- (۱) هنگامه دگرگونی^۱ (وضعیت تغییر) شامل گرفتاری در حالات دگرگونی (تغییر)، دگردیسی (تحول)، دگرش (تبدیل و انقلاب)
- (۲) هنگامه آشفتگی^۲ (وضعیت تلاطم) شامل گرفتاری در حالات غیرعادی بودن، بی‌نظمی، بی‌ثباتی و بی‌تعادلی
- (۳) هنگامه تنش^۳ (وضعیت التهاب) شامل گرفتاری در حالات رویداد بی‌هشدار (حادثه غیرمترقبه)، رویداد ناگوار (سانحه) و لغزش (خطا یا اشتباه)
- (۴) هنگامه چالش^۴ (وضعیت مشکل) شامل گرفتاری در حالات هم‌اوردجویی (رقابت)، دشمنی (تخاصم)، پرخاش، تهدید، کشمکش (مناقشه)
- (۵) هنگامه آشوب^۵ (وضعیت بحران) شامل گرفتاری در حالات دهشت‌افکنی (تروریسم)، شورش و بلوا، براندازی (کودتا)، فروپاشی (انقلاب) و ستیزش که ستیزش خود به دو حالت درگیری و جنگ قابل مشاهده است.

«دفاع» در برابر چنین هنگامه‌هایی با هدف «مدیریت آسیب»^۶ انجام می‌شود. مجموعه اقدامات کنشی، واکنشی و هم‌چنین بدون کنش (غیرعامل) در برابر تهدید منافع، امنیت و یا ادامه هستی است. دفاع مفهومی است که به اعتبار ابعاد، فضا، محیط، حوزه‌های تأثیر، رویکردهای فراوانی دارد و به شاخه‌ها و گونه‌های معینی دسته‌بندی می‌شود. هدف دفاع، «رفع و دفع خطر» و یا رفع و دفع عدم اطمینان در برابر آسیب به حیات، منافع و ارزشها است. منظور از دفاع «ماندگاری» است. این مضمون اساسی مفهوم «دفاع ماندگار» است. دفاع کامل و

1 - The Change
 2 - The Turbulence; turbulency
 3 - The Tension
 4 - The Challenge
 5 - The Chaos
 6. Inconvenience Managment

ماندگار دارای فرایند و گامهای (مراحل) معینی است. سه گام یا مرحله را برای دفاع ماندگار می‌توان در نظر گرفت:

مرحله نخست: پایداری کردن (مقاومت)، مقاومت یا ایستادگی «دفاع ایستا» است.

مرحله دوم: پادمانی کردن (دفاع)، این مرحله پویایی در دفاع یا «دفاع پویا» است.

مرحله سوم: پاسداری کردن (حراست)، این مرحله از دفاع «دفاع پیشرو» است.

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نگاه ویژه و درک موسعی از دفاع و پاسداری از انقلاب دارند. در برداشت از رهنمودهای ایشان دریافت می‌شود که در برابر «پاسداری محافظه‌کارانه» نوع دیگری از پاسداری هست که می‌توان آن را «پاسداری پیشران و پیش برنده» نامید.

"امروز من عرض می‌کنم هویت سپاه، که هویت پاسداری است به معنای یک مفهوم محافظه‌کارانه تلقی نشود. پاسداری یعنی نگهداشتن، حفظ کردن. این حفظ کردن را می‌توان با یک تفسیر محافظه‌کارانه معنا کرد؛ یعنی وضع موجود انقلاب را حفظ کنیم. من این را نمی‌گویم. حفظ انقلاب به معنای حفظ وضع موجود نیست؛ چرا؟ چون انقلاب در ذات خود یک حرکت پیش‌رونده است. آن‌هم پیشرفت پرشتاب... هدف نهایی، تعالی و تکامل و قرب الهی است... حفظ انقلاب یعنی حفظ همین حالت پیش‌روندگی و پیش‌برندگی، پاسداری از انقلاب به این معنا است" (حدیث ولایت ۱۳/۴/۱۳۹۰).

۲ - ۸ - مفهوم دفاع هوشمند^۱: دفاعی همه‌جانبه (نظامی و غیر نظامی) است: «دفاع هوشمند»، منظومه‌ای از رهیافتهای^۲ دفاعی (شامل آیین‌ها، دکترینها، سیاستها، راهبردها، ترفندها، طرحها و برنامه‌ها) همه‌جانبه است با توان محاسبه هوشمندانه تهدیدات (پیش، هنگام و پس از وقوع) همراه با تبدیل آنها به فرصت. دفاع هوشمند را می‌توان رهیافتی دانست که اقدامات ترکیبی و تلفیقی (سخت، نیمه سخت و نرم) در برابر انواع تهدیدات متصور با وضعیت (کنشی، واکنشی و بازدارنده) است. دفاع هوشمند، دفاع از همه ابعاد و ساحتهای جامعه در برابر تهدیدات هوشمند است. «دفاعی هوشمندانه» به‌کارگیری هوشمندی در ترکیبی از کنش و

1 - Smart Defense
2 - Procession-Proceed

واکنش‌های ظاهری یا باطنی سخت و نرم است. هوشمندانه‌ترین دفاع، بر خدا باوری، قرآن‌گرایی و ولایت‌مداری متکی است و چنین دفاعی اصول و مبانی خود را از آیات، احادیث ائمه معصومین (ع) و رهنمودهای ولی فقیه می‌گیرد. دفاعی ایمانی، توکل بنیان، در طلب نصرت و امداد الهی، دارای صبر و پایداری و در مجموع دفاع مؤمنان، صابران، متوسمان (هوشمندان) و «دفاع احسن» خواهد بود.

روش‌شناسی تحقیق

پس از پایش و گردآوری داده‌ها برای پردازش (تجزیه و تحلیل) داده‌ها از روشهای دانش «آینده‌شناسی»^۱ با نام «روش تحلیل روند»^۲ و «روش تأثیر متقابل»^۳ استفاده شد. دانش آینده‌شناسی، دانشی برخاسته از هوشمندی انسان است که با شناخت دگرگونی پدیده‌ها در گذر زمان به انسان دیدمان (بصیرتی) زمان‌اندیش را ارزانی می‌کند که توانایی آینده‌اندیشی (اندیشه در موضوعات آینده) و ساختن تصویر مناسب آینده را داشته باشد. هدف دانش آینده‌شناسی، مساعدت در تصمیم‌گیری‌ها از طریق ارائه انواع رهیافتهای (شامل آیین‌ها، دکترینها، سیاستها، راهبردها، ترفندها، طرحها، برنامه‌ها و صحنه نامه) پایدار در سطح فردی، گروهی، سازمانی و یا جامعه است. منظور آن ایجاد آمادگی در رویارویی با آینده‌های بدیل^۴ و شکل‌دهی یا ساختن آینده مطلوب است.

در مطالعات آینده‌شناسی اغلب از چهار عنصر و یا عامل^۵ (روند، رویداد، تصاویر آینده و اقدامات) که در ساختن آینده نقش دارد، نام برده می‌شود. به نظر می‌رسد غیر از این چهار عامل، نیازمند عنصر پنجمی به نام اثرگذار «عامل یا عوامل»^۶ نیز هستیم. برخی عوامل شامل عناصر، راهبردها، ابزار و وسایل، افراد، گروه‌ها و سازمانها است. در این میان رویداد و روندها اهمیت بسزایی دارد. روندها انواع و اجزایی دارد. پیشران اصلی شتابناکی در دگرگونی جهان،

-
- 1 - Futurology
 - 2 - Trend Analysis Method
 - 3 - Cross-Impact Analysis Method
 - 4 - Alternative Futures
 - 5 - Components (Trends/ Events/ Image/ Act)
 - 6 - Agent; Acting; assignee; element; factor; mouthpiece; operant; potential

«روندها»، است. برای درک و شناسایی این دگرگونیهای شگفت‌انگیز، شناخت «روندها»، «ابر روندها»^۱ و «روند ویژه‌ها»^۲ اهمیت بسزایی دارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

دیپلماسی و بویژه دیپلماسی‌های انقلابی نیز به همین روال از عوامل روند و رویدادها تأثیر می‌پذیرد. در این بررسی سه رویداد مهم و چهار روند پیشران مؤثر اصلی بر دیپلماسی انقلابی (رویکرد اثربخش دیپلماسی دفاعی) شناسایی شده است. (البته، روند و رویدادهای فرعی دیگری هست که در شکل‌گیری آینده تأثیر دارد.) در گام بعدی این رویدادها و روندهای مهم به ترتیب با یکدیگر تلاقی داده شده است.

الف: روندهای تأثیرگذار بر دیپلماسی انقلابی

روندهای پیشران، تأثیرات شتابناک و شگفت‌انگیزی در دگرگونی و دگردیسی جهان دارد. در محیطی این‌چنین و در جهان آینده، بازتعریف شرایط و ملاحظات امنیتی در دیپلماسی انقلابی اهمیت فراوان خواهد داشت. روندهای پیشران اصلی در ادامه آورده شده است.

روند نخست، روند رو به رشد فناوریها (T1)

روند رو به رشد و توسعه فناوریها بویژه فناوریهای کلیدی و همگرایی چنین فناوریهایی در همه حوزه‌ها بویژه حوزه دفاع نظامی، انقلابی را به وجود آورد. در حوزه نظامی، گسترش سلاحهای کشتارجمعی نظیر "تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی" و روشهای استفاده از آنها در تنظیم سیاستهای دفاعی و انقلابی تأثیر بسزایی دارد. در این حالت، طراحی سیاستهای نظامی و دفاعی، که علاوه بر کارایی^۳ دارای اثربخشی^۴ لازم نیز باشد، علم و هنر بسیار پیچیده و دقیقی به شمار می‌رود. داشتن سیاست دفاعی کارآمد و تأثیر محور،^۵ چندبعدی و همه‌جانبه، موهبتی است که با تلاش و فراست طراحان به دست می‌آید.

-
- 1 - Mega Trends
 - 2 - Super Trends
 - 3 - Efficiency: Doing things Right
 - 4 - Effectiveness: Doing the Right things
 - 5 - Effect Base Defense Policy

روند دوم، «جهانی شدن»^۱ (T2)

انسان در گذار از دوره‌های گوناگون «نوگرایی» و «پسانوگرایی» اکنون پا به عصری گذارده است که با عنوان عصر «جهانگرایی»^۲ از آن یاد می‌شود. تعبیر جهانی‌گرایی به مفهوم «گرایش فراگیر و همه‌جانبه به جهانی‌شدن در همه کارهای زندگانی» دربرگیرنده همه مفاهیم مربوط به «جهانی‌شدن» و «جهانی‌سازی»^۳ است. هم‌چنین دیگر مفاهیم مانند جهان‌گستری، جهان‌گیری، جهان‌وطنی، جهان‌شمولی و جهانی‌اندیشی را نیز پوشش می‌دهد. روند جهانی‌شدن در حوزه سیاست و سیاست بین‌الملل تأثیرات چشمگیری گذارده است. هم‌چنین روند دیگری که به موازات جهانی‌شدن به پیش می‌رود، روند منطقه‌گرایی است. برخی این روند را نقیضی بر روند جهانی‌شدن می‌دانند و برخی دیگر آن را جزئی از روند جهانی‌شدن و بلکه شاهدهی بر مدعای خود می‌دانند.

«جهانی‌گرایی» موضوعی است که همه حوزه‌های اجتماع، فرهنگ، سیاست، اقتصاد، از جمله حوزه دفاع نظامی و امنیتی را تحت الشعاع خود قرار داده است. در چنین فضایی، نمی‌توان توقع داشت که امنیت و بویژه «امنیت جهانی»^۴ و زیرمجموعه‌های آن نظیر "رهیافتهای جهانی‌گرایی، جامعه جهانی، زیست‌محیطی، انساندوستانه، حقوق بشر، دفاع جمعی و امنیت جمعی" دستخوش دگرگونی نشود!

"ریچارد روزکراس" معتقد است که با تحولات پدید آمده در عرصه تجارت و فناوری، دولت مدرن در حال حرکت به سوی دولت مجازی است. او معتقد است با از بین رفتن قدرت سرزمینی، برتری نظامی برای تقسیم بازار در اقتصاد مورد نظر او محصولات ذهنی و مجازی مانند نرم‌افزار و طرحهای علمی جایگزین گونه‌های قدیمی دولت خواهد شد و نرم‌افزار و اینترنت داراییهای ملی دولت مجازی به شمار خواهد رفت؛ لذا ملتهایی که سریعتر وارد عرصه اطلاعات جهانی شوند، نقش سر و بقیه نقش بدنه را بر عهده خواهند داشت... نظریه دولت

-
- 1 - Universalization & Universality
 - 2 - Cosmopolitan
 - 3 - Globalization & Globalizing
 - 4 - Global security

حداقلی، دولت مجازی، پست‌مدرنیسم و جهانی‌شدن روندهایی است که دولت ملی سرزمینی، ارزشها و روشها را عوض خواهد کرد" (ایران، ۱۳۸۲: ۸).

مطالعه کلان‌روند جهان‌گرایی به درک مفاهیم و روندهای جهانی‌شدن فرهنگی، اجتماعی، «نظام جهانی» و «جامعه جهانی» کمک شایانی خواهد کرد. "نظریه نظام جهانی «والرشتاین»، که در واقع تداوم و گسترش نظریه وابستگی است بر این مسئله تأکید دارد که سرمایه‌داری اساساً جهانی است. بر این اساس، تهدید را ناشی از ویژگی نظام بین‌المللی بر پایه تقسیم کار بین‌المللی می‌دانند که در آن جهان به مرکز و پیرامون تقسیم می‌شود که از این رو، مرکز بحرانهای خود را به پیرامون منتقل می‌کند. مرکز توسعه‌یافته صلح و امنیت و رفاه دارد در حالی که حاشیه، امکانات خود را در خدمت صلح و رفاه مرکز قرار می‌دهد و پذیرنده بحرانهای مرکز است. این دیدگاه ایجاد نوعی نظم نوین اقتصادی راه حل تأمین امنیت است" (جویتاشان، ۱۳۸۱: ۸).

فرانسویان در زمینه جهانی‌سازی طرفدار پست‌مدرنیته هستند و از این رو طرفدار نظام چندقطبی و سامانه شبکه‌ای قدرتمند؛ اما آمریکایی‌ها خواستار تمرکز قدرت و تک‌قطبی شدن جهان هستند.

روند سوم، تضعیف مفهوم دولت رسمی (T3)

روند چهارم، کاهش اثربخشی نیروهای نظامی سستی (T4)

به دلیل جلوگیری از طولانی شدن نوشتار از توضیح این دو روند صرف‌نظر شده است.

ب: رویدادهای مؤثر بر دیپلماسی انتقالی

رویدادها بویژه رویدادهای بی‌سابقه اخیر بر همه ابعاد زندگی بشر تأثیرات شگرفی دارد. در سالهای اخیر مشاهده می‌شود رویدادهای شگفتی‌ساز بر آینده‌نگریها، سیاستها و راهبردها پیشی گرفته است. این موضوع موجب شده است مفاهیم "جنگ، دفاع، امنیت، تهدید، قدرت" دستخوش دگرگونی عمده‌ای شود و انتظار می‌رود در آینده نیز دچار دگرگونی کاملی بشود. در چنین فضایی، می‌توان انتظار داشت که مفاهیم سیاست دفاعی و همچنین سیاست نظامی دستخوش دگرگونی شود.

رویداد نخست، جنگهای معاصر (E1)

بشر در قرن بیستم و آغاز قرن جدید میلادی شاهد جنگهای بی نظیر و کم نظیری بود که خسارت و تلفات آن قابل مقایسه با طول عمر بشر نیست. با شناخت ویژگی و عوامل عمومی جنگهای معاصر تا حدودی خواهیم توانست به بررسی تأثیرات این ویژگیها بر اجزای سیاستهای دفاعی بپردازیم. می دانیم که ماهیت جنگ به شکل فزاینده ای تغییر کرده است و این تغییر همچنان ادامه خواهد یافت. این تغییر در همه سطوح و ابعاد جنگ و عوامل آن تحولی اساسی ایجاد خواهد کرد. با بروز نشانه های تغییرات اساسی در ماهیت جنگها در اواخر قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم، نمی توان انتظار داشت سیاستهای دفاعی دستخوش تغییر نشده باشد در این ارتباط «مارتین کرفلد» چنین می گوید:

"... تا زمانی که جنگ ادامه سیاست است، دگرگونی عمیق جنگ به یقین تغییرات مهم سیاسی را به دنبال خواهد داشت. پیمان نامه های قدیمی جنگ بتدریج اعتبار خود را از دست می دهد و پیمان نامه های جدیدی جایگزین آنها خواهد شد" (کرفلد، ۱۳۸۶: ۲۵۶).

ارتباط تنگاتنگی بین مفهوم سیاست دفاعی با جنگ و بویژه ویژگیهای متصور و محتمل آن در جنگهای آینده وجود دارد. سیاست دفاعی کارا باید در تقابل با طیفی از آشفتگی و چالشهایی که آینده فراروی ما قرار می دهد از بیشترین اثربخشی برخوردار باشد. از سویی دیگر، ابعاد نامعلوم چالشهای ملی و فراملی آینده نیز از جمله نگرانیهای مشترک بین همه کشورهاست. تهدیداتی که در آینده با آنها رو به رو خواهیم شد، لزوماً شبیه تهدیدات کنونی نیست. هم چنین همراه با تغییر در نوع تهدیدات ماهیت کنشگران آن نیز تغییر یافته است.

رویداد دوم، تحولات اخیر منطقه (انقلاب و بیداری اسلامی) (E2)

وقوع پدیده بیداری اسلامی و در پی آن، انقلاب در کشورهای مسلمان و ادامه آن (در سال ۱۳۹۰ شمسی و ۲۰۱۱ میلادی) و هم چنین سرایت این زلزله سیاسی به برخی از کشورهای غربی، موجب به حرکت درآمدن سونامی بزرگی به نام عدالت خواهی در سراسر جهان شد. امواج خروشان این رویداد به رغم استفاده سلطه جویان از همه فنون رویارویی سخت و نرم آرام نگرفت. این رویداد، که به صورت روندی ویژه ظاهر شده بود به صورت مستقیم تحت

تأثیر انقلاب اسلامی در ایران بود. این جنبش و هم‌چنین جنبش‌های عدالتخواهانه در جوامع غربی، موجب بروز دگرگونی، دگردیسی و دگرش (تغییر، تحول و تبدیل) عمیقی در روابط بین‌الملل و نظم پیشین جهان شد و حکایت از وجود شرایط گذار دارد. در این وضعیت، پایه‌های اصلی ساختار تمدن غرب دچار چالش اساسی شده است. این موضوع طرح‌های جهانی‌سازی حول محور فرهنگ غربی را تضعیف، و دوره افول چنین تمدنی را تسریع کرده است.

بیداری اسلامی می‌رفت تا به‌گونه‌ای موجب همبستگی ملل مسلمان منطقه با فرهنگی مشترک حول محور اسلام شود. این منطقه اندیشی با جهانی‌شدن مسلمانان منافاتی ندارد بلکه نویدگر آغاز دوران همگرایی بیشتر آنان است. از این‌رو، دور از حقیقت نخواهد بود که پیام مهم جنبش بیداری اسلامی را بیان این نکته مهم بدانیم که در برابر اندیشه‌های «جهانی‌سازی» امپریالیستی غربی، که بر پایه هژمونی چندبعدی استوار شده است، نوع دیگر «جهانی‌شدن» متعالی، انسانی و فرهنگی وجود دارد که شرایط و الزامات دنیای تجددخواه، نوگرا (مدرنیته) با قرائت غرب را برنمی‌تابد.

"تافلر"^۱ بر این باور است که انقلاب اسلامی گفتمان نوینی را پدید آورده است که بعد فرهنگی آن بر دیگر ابعاد برتر است. این واقعیت به سبب احیای نظام ارزشی مبتنی بر ویژگی‌های فرهنگی (مذهبی و ملی) هویت نوینی را در مردم جامعه شکل داده است که متمایز از هویت دیگر ملل مسلمان است" (نایینی، ۱۳۸۷: ۱۰).

پس‌ازاین رویدادهای شگرف، سیطره قدرت و نفوذ نظام‌های سلطه جهانی در سراسر گیتی بویژه در سرزمین‌های داخلی نظام‌های غربی نیز با چالش جدی رو به رو شد. سلطه جویان جهانی بشدت به دنبال یافتن راه‌های برونرفت از وضعیت نامطلوب به وجود آمده ناشی از بیداری اسلامی هستند. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره آینده این رویداد می‌فرماید: "گسترش موج بیداری اسلامی در دنیای امروز، حقیقتی است که فردای نیکی را به امت اسلامی نوید می‌دهد" (حدیث ولایت ۸/۲۴ / ۱۳۸۹).

رویداد سوم، ظهور بازیگران غیر دولتی (گروه‌های تروریستی نظیر داعش) (E3)

به دلیل طولانی شدن نوشتار از توضیح آن صرف نظر شده است.

در بررسی و پردازش میزان تأثیر روندها و رویدادها بر یکدیگر از ماتریس نظام‌مند تأثیر متقابل عوامل آینده‌ساز رویدادها و روندها به منظور درک نتایج استفاده شد. امتیازهای شدت تأثیر بر اساس مقیاس (اشل) زیر داده شد.

جدول ۱: مقیاس (اشل) سنجش شدت تأثیرات متقابل

شدت تأثیرات متقابل رویداد بر روند	بشدت موافق روند	در جهت روند	بی تأثیر	خلاف روند	بشدت خلاف روند
شدت تأثیرات متقابل روند بر رویداد	گسترش زا	فزاینده گسترش	بی تأثیر	کاهنده گسترش	بشدت کاهنده گسترش
امتیاز	+۲	+۱	۰	-۱	-۲

اندازه‌گیری شدت و شناسایی تأثیرات متقابل در جدول ذیل ارائه شده است:

جدول ۲: جدول (ماتریس) میانگین تأثیرات متقابل رویدادها بر روندها

تأثیرات	E1	E2	E3	مجموع امتیاز سطرها	نتیجه تأثیر روند بر رویداد
T1	+۲	+۱	+۱	+۴	فزاینده گسترش
T2	+۱	+۱	+۱	+۳	فزاینده گسترش
T3	+۲	+۲	+۲	+۶	بشدت گسترش زا
T4	+۱	+۲	+۱	+۴	فزاینده گسترش
مجموع امتیاز ستونها	+۶	+۶	+۵		
نتیجه تأثیر رویدادها بر روندها	بشدت موافق روند	بشدت موافق روند	در جهت روند		

در پایان محاسبه مؤثرترین «روند تضعیف دولتهای مرکزی در منطقه» و مؤثرترین رویداد «انقلاب و تحولات اخیر منطقه (بیداری اسلامی)» تشخیص داده شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

الف - نتیجه‌گیری: دستاوردهای این پژوهش را می‌توان در سه بخش ارائه کرد:

۱ - اصول دیپلماسی دفاعی هوشمند و انقلابی: دستاورد نخست، دریافت، تشخیص و برشماری برخی از اصول دیپلماسی دفاعی هوشمند و آینده‌نگر مستخرج از اسناد بالادستی

است. در پاسخ به پرسش پژوهش، برخی از اصول «دیپلماسی انقلابی» مستخرج از اسناد بالادستی نظام جمهوری اسلامی شامل قانون اساسی، سیاست و راهبردهای کلان نظام، سند چشم‌انداز، رهنمودهای حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) آورده شده است.

(۱) ابتدای اساسی «دیپلماسی انقلابی» بر اصل «نه شرقی، نه غربی» انقلاب اسلامی

(۲) رعایت قوانین شرعی بویژه قواعد قرآنی «نفی سبیل»، «مقابله به مثل» و...

(۳) رعایت قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی

(۴) توجه کامل به روند رو به رشد انقلاب اسلامی در منطقه

(۵) توجه کافی به روند تحولات جهان

(۶) رعایت اصل «عزت، حکمت و مصلحت» در روابط خارجی

(۷) اصل هوشیاری و هوشمندی

(۸) اصل «نرمش قهرمانانه» مانور هنرمندانه و انعطاف بدون گذر از آرمانها

(۹) اصل پیش برندگی و پیشرو بودن

(۱۰) اصل نوآوری و برخورد مبتکرانه

(۱۱) رعایت اعتدال و توجه به قوانین و عرف بین‌المللی

(۱۲) توجه به مبانی مدیریت انقلابی، نهادی و جهادی

۲ - تمایز دیپلماسی و دیپلماسی دفاعی رایج با دیپلماسی انقلابی:

درواقع دستاورد دوم، بیان تفاوت اساسی بین دیپلماسی رایج غیر انقلابی و بی‌حاصل با دیپلماسی انقلابی برگرفته شده از اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی است. در همین زمینه این نظریه تأیید می‌شود که کارآمدترین و اثربخشتترین دیپلماسی دفاعی برای نظام جمهوری اسلامی در تحولات کنونی جهان «دیپلماسی دفاعی انقلابی» است. نظریه‌ای که برگرفته از اندیشه فرمانده و رهبر انقلاب اسلامی است. بررسیهای این بخش پژوهش گویا است که مفاهیم دیپلماسی یا رایزنی با مفهوم انقلاب تضادی ندارد و این دو مفهوم همچنان جایگاه برجسته خود را در روابط بین‌الملل حفظ کرده است. در این مسیر هر روش دیگری که مدعی تنش‌زدایی باشد، بی‌شک علاوه بر سازش موجب افزایش تنش، تهدید و تحریم در کشور

خواهد شد. اکنون می‌توان این نظریه را مردود اعلام کرد که در برابر قدرتهایی که منافعشان توسط انقلاب اسلامی در خطر افتاده است، باید سیاستهای محافظه‌کارانه و مداخلات در پیش گرفته شود؛ برخلاف آنچه توسط عناصر غیر انقلابی و یا انقلابیون توقف یافته بیان می‌شود. دیپلماسی بر پایه سیاستهای محافظه‌کارانه نه تنها موجب تنش‌زدایی و تهدیدزدایی نمی‌شود بلکه تجربه نشان داده است در چنین دیپلماسی باید منتظر همه گونه تهدید و تحریمی بود. پیامد این سیاستها آغاز طرحهای تحریمی، فشار بیشتر در مجامع بین‌المللی و قرار گرفتن کشورمان در محور شرارت بود.

۳ - ایجاد ظرفیتهای نوین دیپلماتیک با بهره‌گیری از فرصت

دستاورد سوم، ایجاد ظرفیتهای نوین دیپلماتیک با بهره‌گیری از فرصت و آینده با توجه به پردازش رویداد و روندهای مهم جهانی و بویژه در منطقه غرب آسیا است. وضعیت منطقه نمایانگر این است که دوره نوینی از «دیپلماسی مقاومت»، «دیپلماسی نهضتی» و «دیپلماسی دفاعی انقلابی» بین نیروهای مقاومت و سلطه‌جویان آغاز شده است. نشانه‌های آن را می‌توان در چرخش به سمت عقلانیت انقلابی و تأکید بر آموزه‌های انقلاب اسلامی در کشور و منطقه مشاهده کرد. در این دوره آشکار شده است که اگر خود و هم‌پیمانان طالب آسودگی و آرامش از تهدید و تحریم هستیم، باید بر آموزه‌های دینی و انقلابی خود پافشاری کنیم.

ب - پیشنهادها: کاربردی شدن اصول دیپلماسی بر پایه سیاستهای انقلابی اعلامی مقام معظم رهبری که در ایدئولوژی اسلام ریشه دارد، باعث ایجاد امنیت و افزایش ظرفیت در همکاریهای چندجانبه منطقه‌ای و بین‌المللی خواهد شد. هم‌چنین «دیپلماسی دفاعی هوشمند و انقلابی»، توان حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی را در برابر استکبار جهانی دارد و می‌تواند بیشترین ظرفیت‌سازیه‌ها را برای رشد و پیشرفت کشورمان انجام دهد.

بررسیها گویا است که در عصر جهانی‌شدن، مفاهیم گفتگو، رایزنی یا «دیپلماسی» با مفهوم انقلاب تضادی ندارد و این دو همچنان جایگاه برجسته خود را در روابط بین‌الملل حفظ کرده است. اکنون نه تنها دوران انقلابها پایان نیافته بلکه عصر جهانی‌شدن، گویای انقلابهای مستمر به معنای دگرگونی، دگردیسی و دگرشهای پی‌درپی است. رویدادهای شگفتی‌ساز نشانگر این است که فضای امروز جهان بیش‌ازپیش آماده «دیپلماسی انقلابی» است. از این رو در برابر

کسانی که دیپلماسی را سازش و انقلابی‌گری را خشونت می‌پندارند و توصیه به سازش در برابر تهدید و تحریم می‌کنند، چنین پاسخ داده می‌شود که تجربه نشان داده هزینه و خسارت ناشی از سازش بمراتب از دفاع و پایداری انقلابی بیشتر است. هم‌چنین دیپلماسی بر پایه سیاستهای سازش و محافظه‌کارانه نه تنها مانع دیپلماسی زورگویان و تهدیدزدایی نمی‌شود، بلکه چنین دیپلماسی بشدت تهدیدزا و تحریم افزا خواهد بود.

در پایان، «دیپلماسی هوشمند انقلابی» در گام نخست با همسو کردن جریان نهضت مقاومت در منطقه غرب آسیا قادر است بر چالشهای نوظهور بازیگران غیر دولتی که توسط قدرت‌های بزرگ تدارک دیده شده‌اند، غلبه یابد و سپس با ایجاد «موج منطقه‌گرایی بر محور اسلام» آرمان بزرگ جهانی شدن پایداری و مقاومت را گسترش دهد.

منابع

فارسی

- ۱ - آیات «قرآن کریم»
- ۲ - امام خمینی، آیت‌الله‌العظمی موسوی خمینی(ره)، سید روح‌الله. مجموعه صحیفه نور.
- ۳ - امام خامنه‌ای، آیت‌الله‌العظمی حسینی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) سید علی، «حدیث ولایت» مجموعه بیانات در سایت رهبری.
- ۴ - اسدی، ناصر (۱۳۸۶). دیپلماسی اجبار، گستره و محدودیت‌ها در دنیای معاصر. پژوهشنامه خلع سلاح. ش ۱.
- ۵ - امینیان، بهادر (۱۳۹۶). به‌کارگیری زور به‌عنوان ابزار سیاست خارجی امریکا معضل فراروی ترامپ. فصلنامه سیاست دفاعی. ش ۹۹.
- ۶ - بیلیس، جان؛ المیت، استیو (۱۳۸۳). جهانی‌شدن سیاست: ج ۱. مؤسسه ابرار معاصر.
- ۷ - تهامی، مجتبی (۱۳۷۸). امنیت ملی. دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۸ - جلالی، هوشنگ (۱۳۸۳). ماهنامه دانشگاه عالی دفاع ملی. ش ۵۲.
- ۹ - جویتاشان، فرزاد (۱۳۸۱). امنیت و ناامنی از نگاه تئوری‌های امنیت. روزنامه جام جم. ش ۷۶۴. ۵ دی.
- ۱۰ - حسینی جیر دهی، حسین (۱۳۷۱). سیاست دفاعی، چارچوبی برای تحلیل. مجله سیاست دفاعی. شماره اول. سال اول.
- ۱۱ - حسن‌لو، خسرو (۱۳۸۶). دیپلماسی دفاعی آینده و کارکردها. فصلنامه مطالعات راهبردی و امنیتی دانشکده فرماندهی و سپاه. شماره ۴۹.
- ۱۲ - حسن‌لو، خسرو (۱۳۹۳). رساله دفاع هوشمند در نظام دفاعی جمهوری اسلامی ایران. دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۱۳ - دیویس پل. کی (۱۳۸۴). چالش‌های نوین، ابزارهای نوین برای تصمیم‌گیری دفاعی. تهران: معاونت عملیات ستاد مشترک سپاه.
- ۱۴ - روزنامه ایران (۱۳۸۲). هفتم بهمن ماه.
- ۱۵ - شمخانی، علی (۱۳۸۱). استراتژی دفاعی جمهوری اسلامی ایران پس از جنگ با عراق. گاهنامه برداشت اول. سال اول. شماره صفر.

- ۱۶ - صدوقی، مرادعلی (۱۳۸۳). نسبت دیپلماسی نظامی و سیاست خارجی. فصلنامه اطلاعات راهبردی.
- ۱۷ - عسگری، محمود (۱۳۸۵). دیپلماسی دفاعی. فصلنامه اطلاعات راهبردی. مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی. سال چهارم.
- ۱۸ - علی بابایی، غلامرضا (۱۳۷۷). فرهنگ روابط بین‌الملل. موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۹ - فری هرون اوئر (۱۳۸۵). سیاست دفاعی. برگردان سید سعادت حسینی. فصلنامه مطالعات دفاعی و امنیتی.
- ۲۰ - کرفلد، فان مارتین (۱۳۸۶). بازاندیشی مفهوم جنگ. مترجم عبدالله حیدری. موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- ۲۱ - متقی، ابراهیم؛ پوستین‌چی، زهره (۱۳۹۵). رهیافت و فرایندهای دیپلماسی دفاعی. مرکز تحقیقات راهبردی.
- ۲۲ - نائینی، علی محمد (۱۳۸۷). مبانی مأموریت سپاه در مقابله با تهدیدات نرم. فصلنامه عملیات روانی. سال ۵. شماره ۲۰.
- ۲۳ - نوروزی خیابانی، مهدی (۱۳۷۴). فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی. تهران: نشر نی.

انگلیسی

- 24 - Dictionary of Political Terms- 1374 Mehdi nowruzi - ney publishing house
- 25 - Nye, joseph, Future of Power, Publisher: Public Affairs,2011
- 26 - Perez. Aida M. Coercive Diplomacy in the 21 st Century:A New Framework for the "Carrot and Stick" University of Miami, 2015
- 27 - <http://www.tebyan.net>
- 28 - <http://www.Khamenei.com>